

Bioteknologileder med ærefrykt for kunnskap

Sissel Rogne er Bioteknologinemndas frittalende direktør som til stadighet blir bedt om å kommentere de nyeste landevinningene eller etikkdiskusjonene på bioteknologiområdet. Men hun vil nødig bli oppfattet som en ekspert med alle fasitsvarene. – Nemndens innflytelse ligger ikke i våre standpunkter, men i vår evne til å føre samfunnsdebatten videre, sier hun.

Sissel Rogne byr på ferske og velsmakende jordbær under vårt besøk i Bioteknologinemndas sekretariat, lokalisert til et gammelt, men nylig restaurert hus i Prinsens gate i sentrum av Oslo. På samme adresse finner man også De nasjonale forskningsetiske komiteer og Teknologirådet.

– Dette er min andre kurv i dag, humrer jordbærelskeren, og plukker opp en av sommerens røde fristelser. Hun rekker bare å fjerne hansen før hun må ta telefonen. En avisjournalist har et spørsmål om cellebiologi, og direktøren avgir velvillig et fyldig svar. Så viderekobler hun telefonen og returnerer til Tidsskriftets medarbeider og den raskt krympende jordbærkurven.

Rollebytte

– En viktig del av jobben min er å besvare spørsmål fra pressefolk, og skaffe dem de rette kildene. Men som kommentator skulle jeg ønske at jeg fikk mer tid til å formidle kunnskap og meningsyttringer på en måte som folk forstår, sier Sissel Rogne.

Bioteknologi omfatter all teknologi som utnytter mikroorganismer, plante- og dyreceller til medisinske og industrielle formål. Betegnelsen moderne bioteknologi viser til genteknologi, som omfatter teknikker for å isolere, karakterisere, mangfoldiggjøre og uttrykke arvestoffet. Med genteknologi kan man også overføre gener på tvers av biologiske artsgrenser.

Bioteknologinemnda er en høringsinstans og et rådgivende organ for regjeringen og sentralforvaltningen, og er hjemlet i bioteknologiloven og genteknologiloven. Nemnden har også som oppgave å spre informasjon til leg og lærd. Som en lovpålagt høringsinstans tar den opp spørsmål knyttet til offentlige utredninger og lovforslag. I tillegg setter den selv dagsorden med aktuelle saker fra forskningsfronten og politikken.

Dagens 21 medlemmer av Bioteknologinemnda ble oppnevnt av

regjeringen sommeren 2000. Leder er fylkeshelsesjef og teknologiråd Werner Christie, som etterfulgte professor i rettsmedisin Torleiv O. Rognum. Som direktør er Sissel Rogne administrativ leder for sekretariatet, en stilling hun overtok etter Ruth Aakvaag Kleppe i 1999. Rogne er ansatt og ikke politisk oppnevnt, og hun har dermed ikke stemmerett når saker blir behandlet. Det hadde hun imidlertid før, som nestleder i perioden 1998–99. Likevel hevder hun at overgangen fra en politisk til en administrativ stilling har vært uproblematisk.

– Jeg er vant til å være på begge sider av bordet. Fra min tid som nestleder kjenner jeg forholdene fra innsiden, og jeg visste godt hva jeg gikk til, lyder svarer når vi konfronterer henne med rollebyttet.

Som direktør i Bioteknologinemnda er Sissel Rogne en døråpner til en forskningsverden der de etiske dilemmaene er like tallrike som de teknologiske fremskrittene. Foto T. Sundar

Forskning og samfunnsdebatt

Lenge før hun tok realfagseksamen ved Universitetet i Oslo i 1982, penset hun inn på en karriere innen kreftforskning, med biokjemi og cellebiologi som arbeidsområder. I årene som fulgte, pendlet hun mellom medisinske forskningsinstitusjoner i Norge, England og Tyskland før hun i 1988 ble førsteamanuensis ved Norges landsbruks-høgskole på Ås. To år senere tok hun doktorgraden på et arbeid om lipidstoffskiftets molekylærgenetikk. I 1992 ble hun professor i genteknologi ved Landbrukshøgskolen, og senere forskningsdirektør samme sted.

Det påfølgende spranget til direktørstolen i Bioteknologinemnda markerte hennes overgang fra forskning til samfunnsdebatt.

– Som forskningsdirektør måtte jeg ta stilling til og administrere en stor spennvidde av forskningsprosjekter, fra landskapsarkitektur til jursykdommer. Etter ti år i landbruksmiljøet, hadde jeg behov for å fordype meg i faget igjen, men ikke som aktiv forsker. Jeg ville være mer i samfunnsdebatten og lære mer om forvaltningen og det politiske systemet, sier 44-åringen.

I årene mens hun forsket, blomstret ikke bare forskningsresultatene, men også kjærligheten. I laboratoriene ved Kreftforskningsinstituttet ved Radiumhospitalet, ble hun kjent med Ola Myklebost, som hun senere giftet seg med. Han er tumorbiolog ved Radiumhospitalet og en pådriver i forskningen rundt DNA-mikromatriser. Forskerparet med sine to barn er bosatt i Oslo.

Fri stilling

I arbeidet med den pågående reformen av den sentrale helse- og sosialforvaltningen har det vært mye diskusjon om organiseringen og plasseringen av Bioteknologinemndas sekretariat. Opprinnelig ble det foreslått å innlemme sekretariatet i et nytt

Nasjonalt folkehelseinstitutt, sammen med blant annet Statens institutt for folkehelse og Statens helseundersøkelser. Under behandlingen av revidert nasjonalbudsjett i Stortinget før sommeren ble det imidlertid bestemt at nemndens sekretariat skal legges inn under det nye Sosial- og helsedirektoratet. Men Sissel Rogne applauderer ikke planene.

– Jeg har savnet en reell diskusjon basert på faglige analyser. Bioteknologinemnda må sikres en fri og uavhengig stilling i forhold til alle departementene. Det er viktig å skape tillit til de vurderinger nemnden gjør. Jeg er redd for at omorganiseringen kan vanskeliggjøre vårt arbeid med saker fra andre departementer enn Sosial- og helsedepartementet, sier hun.

Inntil videre fortsetter sekretariatet sitt arbeid som før. De åtte ansatte er personer med variert faglig bakgrunn, fra biologer til filosofer. Foruten å drive med informasjons- og utredningsarbeid, er sekretariatets oppgaver å arrangere møter og høringer, konsensuskonferanser og legfolkskonferanser. Sekretariatet har også redaksjonsansvaret for Bioteknologinemndas tidsskrift, Genialt.

Debatten etter Dolly

Lovgivning og folkeopplysning er de viktigste verktøyene for å kunne navigere i bioteknologifeltet og unngå uheldige konsekvenser av fremskrittene, understreker Sissel Rogne.

– Med stadig nye anvendelser av bioteknologi, blir det mer nødvendig å skape fora og kanaler for samfunnsdebatt. Oppmerksomheten må rettes mot risikovurderinger og katastrofeforebygging, enten det er snakk om forskning på vaksiner eller på biologiske våpen. Hadde jeg hatt mer tid, kunne jeg ha reist land og strand rundt på debattmøter om bioteknologi, for det mangler ikke på interesse, sier hun. På det medisinske feltet nevner hun legemiddelutvikling, genterapi, stamcelleforskning og kloningsforsøk som brennaktuelle eksempler.

– Hva er den vanskeligste saken du har arbeidet med?

– Alt som har med grensesetting i vitenskapelige forsøk, er vanskelig. Mulighetene og dilemmaene som oppstod etter at sauen Dolly ble klonet i 1996, illustrerer dette. Nyheten om Dolly ble mottatt med skrekkblandet fryd fordi teknologien åpnet for å manipulere celler på en helt ny måte. Nå kunne man reprogrammere spesialiserte kroppsceller og bruke dem til å kloner arvemessige nye individer. Det er derfor ikke overraskende at Stortinget har bedt regjeringen om å fremme et lovforslag som regulerer kloning, sier Rogne.

Det vakte oppsikt at Bioteknologinemnda tidligere i år med et knapt flertall gikk inn for å tillate terapeutisk kloning, en metode som blir drøftet i flere artikler i dette nummeret av Tidsskriftet. Motstan-

— fakta —

- Sissel Rogne, f. 30.12.1956.
- Cand.real. i Oslo 1982, dr.philos. i Oslo 1990. Professor i genteknologi ved Norges Landbrukshøgskole 1992, forskningsdirektør samme sted 1993–99.
- Professor II ved Institutt for samfunnsmedisinske fag, Universitetet i Bergen fra 2001.
- Nestleder i Bioteknologinemnda 1998–99, direktør samme sted siden 1999.
- Ulike lederverv i Norges forskningsråd og i forskningsmiljøet.

dere peker på at metoden grenser til reproduktiv kloning, og hevder at dersom den blir tillatt, vil dette åpne for produksjon av menneskespirer for forskningsformål.

– Det vil ikke være riktig av meg å gå inn på denne diskusjonen. Men jeg vil understreke at Bioteknologinemndas standpunkter bygger på flertallsvoteringer, ikke konsensus. Det innebærer at vi aldri uttaler oss om en sak uten å presentere alle synspunktene som har fremkommet eller opplyse om stemmefordelingen. Vårt mandat er ikke å ta endelige politiske avgjørelser, men å gi råd ved å fremme og belyse argumenter.

Vekst i næringen

Rogne understreker at dersom Norge skal komme videre i den bioteknologiske utviklingen, forutsetter det solide grunnforskningsmiljøer.

– Alle biomedisinske laboratorier anvender bioteknologi, og mye av den industrielle nyskapingen skjer med utgangspunkt i bioteknologiske metoder. I Norge har vi rundt 50 virksomheter innen bioteknologinæringen. Problemet er ikke at det er for få bedrifter, men at de er små og sårbare. Dessuten mangler vi en infrastruktur tuftet på den farmasøytiske industrien, slik våre naboland har. Men vi hadde heller ingen tradisjoner innen olje- og gassindustri da denne virksomheten ble etablert for 30 år siden. Når vi har klart å bygge opp en offshoresektor, hvorfor skal vi ikke kunne etablere en sterk bioteknologinæring? spør hun.

– Hvilke forandringer må til?

– Vi trenger en gründerkultur, og flere kompetente eiere som kan utvikle og utvide bedriftene. Ved å øke kontaktflaten mellom industrien og universitetene kan vi få en langt bredere næringsvirksomhet. Her kan vi lære av våre naboland, sier Rogne. Hun viser blant annet til Islands storstilte satsing rundt firmaet deCODE, der målet er å bygge opp gendatabaser med tanke på å identifisere viktige sykdommer.

– Kan det være uheldig om båndene mellom offentlig forskning og industrien blir for tette?

– Hvis universitetene og forskningsmiljøene blir presset, vil det føre galt av sted. Kommersielle mål må ikke styre forskningen. Universitetene må være garantister for å få frem kunnskap og ideer, og det bør være kjøreregler for samarbeidet mellom offentlig forskning og industrien.

– Hvilke vekstforutsetninger har bioteknologi i Norge?

– I tillegg til kapital, har vi et godt renommé på grunn av en restriktiv lovgivning. Dette er et fortrinn som burde markedsføres istedenfor å kalle det en begrensning. Norge er dessuten et lavkostland når det gjelder akademisk ekspertise. Dette er et potensial som kan utnyttes, sier Sissel Rogne, og legger til at hun er lei av å høre nordmenn omtale sitt land som en bioteknologisk C-nasjon.

– Hvis vi fortsetter å hevde det, så blir vi det! Den norske sutrementaliteten, det at ingenting nytter, vil i hvert fall ikke gi vekst, mener hun.

Kunnskap må brukes med vett

I tillegg til bistillingen som professor ved Landbrukshøgskolen, har hun nylig blitt professor II ved Institutt for samfunnsmedisinske fag ved Universitetet i Bergen. I høst skal hun også undervise ved det nye hovedfagsstudiet i genetisk veiledning.

– Ingen skal få lov å si at jeg er en ensporet person som tilhører én leir. Jeg vil delta i debatten på flere fronter, sier hun.

– Hva kan du tilføre samfunnsmedisinen?

– Hele bioteknologifeltet er knyttet til spørsmål om sikkerhet, helse og miljø, og legene bør engasjere seg mer i denne debatten. Det samme gjelder etikken rundt bruken av gentesting og fosterdiagnostikk. Det er viktig at legene har kjennskap til det som foregår i laboratoriene, ikke bare i behandlingsrommene, mener hun.

– Bioteknologi er mulighetenes verktøy, og det forplikter oss til å reflektere over hvordan kunnskap blir anvendt. Dolly er et godt eksempel på at kunnskap ikke kan tilbakekalles, men må brukes med vett. Derfor bør flest mulig ta del i kunnskapsdebatten.

– Tom Sundar, Tidsskriftet
tom.sundar@legeföreningen.no